

Lea Fetveit Oliversen

"Jag vill bredda bilden av autism"

En utforskning av det autistiske diagnosebildet i
Lina Limans *Kunsten å feike arabisk* (2021)

Bacheloroppgave i NORD2901

Veileder: Silje H. Warberg

Juni 2022

Lea Fetveit Oliveresen

"Jag vill bredda bilden av autism"

En utforskning av det autistiske diagnosebildet i Lina
Limans *Kunsten å feike arabisk* (2021)

Bacheloroppgave i NORD2901

Veileder: Silje H. Warberg

Juni 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Det humanistiske fakultet

Institutt for språk og litteratur

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

«Jag vill bredda bilden av autism», sier Lina Liman i et intervju med den svenske avisen *Expressen* (Lindehag, 2017). Helt siden Liman var liten, har hun følt seg annerledes og utenfor. Ikke før hun, i en alder av 31 år, kommer over et radioprogram om kvinnelige autister, faller brikkene på plass. Samtidig føler hun seg fremdeles på utsiden – selv i sin egen diagnose. I selvbiografien *Kunsten å feike arabisk* (2021) tar Liman et oppgjør med de stereotypiske fremstillingene av autisme, som ofte er feilaktige og mangelfulle. I stedet formidler hun sin egen erfaring med autisme – med et mål om å nyansere og utfordre det etablerte diagnosebildet. Limans skriveprosjekt har vært utgangspunktet for denne oppgaven. Med utgangspunkt i Frederik Tygstrup og Isak Winkel Holms artikkel «Litteratur og Politik» (2007), har jeg undersøkt potensialet Limans selvbiografi har for å fordre endringer i lesernes oppfattelse av autismediagnosen. Resultatet av Limans skriveprosjekt er vanskelig å si noe om så kort tid etter utgivelsen, men ifølge min analyse er det sannsynlig at boken kan spille en sentral rolle i fremtidige forståelser av autismediagnosen, hovedsakelig grunnet Limans subjektive og troverdige fremstilling av den.

Abstract

«Jag vill bredda bilden av autism», Lina Liman says in an interview with the Swedish newspaper *Expressen* (Lindehag, 2017). From an early age, Liman has felt different and misplaced in social events. The pieces do not fall into place until she comes across a radio program about autistic females at age 31. However, she still feels misplaced – even in her own diagnosis. In her autobiography *Kunsten å feike arabisk* (2021), Liman challenges the stereotypical representations of autism, which are often deficient and incorrect. Therefore, she conveys her own experience with autism – wanting to challenge and nuance the established frame related to the diagnosis. In this thesis, I have investigated whether Liman's autobiography can lead to changes in the readers' perceptions of the autism diagnosis, based on the relationship between literature and reality presented in Frederick Tygstrup and Isak Winkel Holm's article "Litteratur og Politik" (2007). Even though it is hard to establish the results of Liman's autobiography in the limited time it has been published, my analysis indicates that it is likely that the book may be significant in future understandings of autism, mainly due to Liman's subjective and trustworthy portrayal of it.

Innholdsfortegnelse

«Jag vill bredda bilden av autism»	1
Innledning	1
Autismediagnosens tradisjonelle ramme	2
Prosjekt: skrive seg inn i autismediagnosen	4
Skriftens politiske potensiale	6
Fakta eller fiksjon?.....	8
Oppstilling: Litteraturen som titteskap inn til Liman	9
Utstilling: Virkeligheten på utstilling	10
Omstilling: Fra litteratur til kultur	12
Limans skriveprosjekt – en suksess?	12
Bibliografi.....	14

«Jag vill bredda bilden av autism»

Innledning

«Jag vill bredda bilden av autism», sier Lina Liman i et intervju med den svenske avisen *Expressen* (Lindehag, 2017). Helt siden Liman var liten, har hun følt seg annerledes enn jevnaldrende og som en utenforstående i alle sosiale sammenhenger. Som ungdom utviklet hun kliniske plager, og tilbragte store deler av sin ungdomstid på lukkede institusjoner, hvor hun ble behandlet for blant annet angst, depresjon, anoreksi og tvangstanker. Verken piller, lysterapi, samtalebehandling eller elektroshokk forbedret tilstanden, og Liman var som en gåte for psykiatrien. Ikke før Liman, i en alder av 31 år, kom over et radioprogram om autisme, falt brikkene på plass. I selvbiografien *Kunsten å feike arabisk* (2021) forteller Liman om sitt liv både før, underveis og etter hun ble diagnostisert med autisme. *Kunsten å feike arabisk* (2021) ble først utgitt i 2017 på Limans morsmål, svensk. I 2021 ble den oversatt til nynorsk av Olaug Nilssen, og det er denne versjonen jeg benytter meg av i oppgaven.

Norges Helseinstitutt beskriver autisme som en «gjennomgripende utviklingsforstyrrelse», som er en «samlebetegnelse for en gruppe tilstander karakterisert ved avvik i gjensidig sosialt samspill og kommunikasjon, og begrenset stereotyp, repeterende atferd og interesser av ulik alvorlighetsgrad» (Norges Helseinstitutt, 2021). Grunnet et stort repertoar av symptomer som kan komme til syne på ulike måter (Liman, 2021, s. 26), er autisme en kompleks diagnose, med store variasjoner. Derfor er det vanlig å se på diagnosen som et «spekter». Noen autister kan være avhengige av mye støtte for å fungere i hverdagen, mens andre – eksempelvis Liman – er «høytfungerende», som på tross av ulike plager trenger mindre tilrettelegging. Denne formen for autisme kalles også Aspergers syndrom (Liman, 2021, s. 30). De fleste autister befinner seg riktignok et sted imellom ytterpunktene, med ulike symptomer i ulike grader. I denne oppgaven vil jeg derfor forholde meg til «autismediagnosen» som en samlebetegnelse for hele autismespekteret, men understreker samtidig viktigheten av å være bevisst de store ulikhetene innad i diagnosen.

Kunnskapen om autisme har økt de siste årene, men ifølge Liman er det fortsatt en lang vei å gå. I intervjuet med *Expressen* sier hun at bildet av hva autisme faktisk er må utvides, spesielt når det gjelder jenter og kvinner med autisme (Lindehag, 2017). Det er fordi det er forsket mest på gutter med autisme, og det er deres symptomer som er rettesnoren når det gjelder kartlegging av diagnosen (Lindehag, 2017). Etter at hun selv ble diagnostisert med

autisme, har Liman derfor ønsket å fremme sine erfaringer og bidra til en kunnskapsøkning (Lindehag, 2017; Liman, 2021, s. 327). Skrift og skriving er en stor del av Limans liv. Hun er journalist og forfatter, og gjennom *Kunsten å feike arabisk* (2021) blir det kjent at Liman har hatt ulike skriveprosjekter som har vært viktige for henne og hennes historie. Denne oppgaven vil derfor undersøke *hvordan Liman benytter skriving for å utvide det autistiske diagnosebildet: Både ved å skrive seg inn i en autismediagnose hun i utgangspunktet ikke passer inn i, samt ved å utvide lesernes forståelse av autisme og diagnosens omfang*. Dette vil jeg gjøre gjennom en todeling av oppgaven. Først vil jeg ta for meg autismediagnosens tradisjonelle ramme, og hvordan denne har blitt dannet. Deretter vil jeg fokusere på *Kunsten å feike arabisk* (2021) som skriveprosjekt: Har boken potensiale til å endre lesernes oppfattelse av autisme, og i så fall hvordan? Det er mange måter dette kan gjøres på, men jeg har valgt å grunne drøftingen i synet på litteraturens mulighet til å produsere politisk endring som litteraturviterne Frederik Tygstrup og Isak Winkel Holm presenterer i artikkelen «Litteratur og Politikk» (2007). Her tar de utgangspunkt i et skille mellom litteratur og kultur, samt hva som skal til for at litteratur skal kunne føre til endringer i kulturen. Slik vil jeg undersøke hvorvidt *Kunsten å feike arabisk* (2021) kan bidra til Limans mål om å «bredda bilden av autism» (Liman i Lindehag, 2017).

Autismediagnosens tradisjonelle ramme

Liman beskriver seg selv som en «atypisk autist» (2021, s. 295). I tillegg til at hun har følt seg annerledes hele livet, føler hun seg også atypisk for autismediagnosen:

Eg kunne ikkje på nokon måte identifisere meg med det stereotype biletet eg hadde av autisme: barn utan språk med uroleg vaggande kropp, eller eksentriske, tause vaksne med superevner innanfor eit smalt område og null sosial kompetanse. Om lag slik. At det kunne variere, visste eg, men ikkje at variasjonen var så stor.

Dagbokutdrag, (Liman, 2021, ss. 30-31)

Liman er nok ikke alene om dette synet, ettersom det er flere stereotypiske fremstillinger av autismediagnosen som viser til nettopp språkvansker, superevner og fraværende sosial kompetanse. Dette presenterer litteraturviter Stuart Murray i sin artikkel «Autism and the Contemporary Sentimental: Fiction and the Narrative Fascination of the Present» (2006). I artikkelen viser Murray også til hvordan slike fremstillinger kan knyttes til media og litteratur.

For å forstå hvorfor Liman føler seg ekskludert fra diagnosens rammer, må vi forstå hvorvidt, og i så fall hvordan, disse rammene har oppstått.

En viktig presisering når det gjelder Liman og autismediagnosen er at mange av symptomene hennes er ansett som typiske for autisme. Eksempelvis har hun problemer med mentalisering og kommunikasjon, og er hypersensitiv i møte med stimuli, noe autismedforsker Sonya Loftis beskriver som typisk for autismediagnosen (Loftis, 2015, ss. 3-4). Det som gjør at Liman likevel er en atypisk autist, er at hun selv er klar over at disse symptomene skiller seg fra det nevrotypiske, og derfor jobber hardt for å skjule dem. I stedet for å «føle seg frem til» hva en samtalepartner tenker eller føler, analyserer Liman tonefall, ansiktsuttrykk og stemmens lydnivå, for å tenke seg frem til hvilken følelse det kan knyttes til (Liman, 2021, s. 45). Denne analyseringen kan også dekke over kommunikasjonsvanskene hennes – i tillegg til hennes talent for språk. Hypersensitiviteten forsøker hun å skjule i offentligheten, selv om det koster henne så mye krefter at hun faller om på dørmatten hjemme, utslitt etter å ha skjult frustrasjonen en hel dag (Liman, 2021, s. 15). Dermed kan Limans symptomer sies å avvike fra den typiske diagnosen, ikke grunnet symptomene i seg selv, men hvordan de kommer til syne for andre.

Murray skriver at ettersom det lenge ikke var en forklaring på diagnosens opphav, ble autisme ansett som mystisk og gåtefullt (Murray, 2006, s. 33). På grunn av dette oppsto det ulike teorier og forklaringer knyttet til diagnosen, eksempelvis den lenge rådende teorien om «Kjøleskapsmødre», som indikerte at diagnosen skyldtes mødre som var kalde og fraværende overfor barna sine (Loftis, 2015, s. 10). Loftis hevder at selv om diagnosen er mindre gåtefull i dag enn den har vært tidligere, henger elementer fra de tidligere teoriene igjen. Dette gjør at diagnosen fortsatt er preget av feilaktige fremstillinger, og at til og med faglitteratur om autisme kan være feil, stigmatiserende og stereotypisk (Loftis, 2015, s. 10).

I sammenheng med et økt fokus på diagnosen, har også fremstillingene av autisme i media økt, i form av bøker og filmer. Mange forfattere inkluderer karakterer med autistiske trekk for å bringe inn noe nytt og annerledes i litteraturen, men det varierer om karakteren bevisst er skrevet som en autistisk karakter, eller om den er ikke-autistisk med autismelignende symptomer (Murray, 2006, s. 33). Uansett stilles det ikke krav til at diagnosen må være riktig fremstilt, og forfattere kan dermed plukke og mikse de karaktertrekkene de ønsker, noe som fører til et mangfold av ulike sammensetninger av autistiske særpreg i litteraturen. En typisk litterær fremstilling av autisme minner om Limans oppfattelse av diagnosen i sitatet over: maskinlignende mennesker med høy intelligens, kommunikasjonsvansker og lite sosial kompetanse (Murray, 2006, s. 26).

Ettersom det er dette bildet av diagnosen som blir formidlet til leserne, kan slike litterære fremstillinger føre til stereotypier knyttet til autisme. Ettersom diagnosefremstillingene sjelden er basert på diagnosens faktiske omfang, hevder Murray at de kan anses som en *konstruert sannhet*. Han mener at den autistiske stereotypien har vokst frem som en sammenligning av den autistiske og den nevrotypiske, og at diagnosens karakteristikk formes av ulikhetene mellom de to (2006, s. 28). Siden Liman, i likhet med mange kvinnelige autister, har vært opptatt av å skjule karaktertrekkene som hun mener gjør henne annerledes, kan det dermed tenkes at hennes autistiske symptomer ikke har fått ta del i denne stereotypien. Denne *konstruerte sannheten* (Murray, 2006, s. 28) skaper dermed en generell, men samtidig snever, oppfattelse av diagnosen, som eksempelvis kommer til syne både ved at Liman ikke kjenner seg igjen i det autistiske diagnosebildet, og at legene hennes heller ikke kjente igjen symptomene før Liman selv presenterte sin teori om autisme som kjerne for plagene hennes.

Prosjekt: skrive seg inn i autismediagnosen

Dersom litteraturen er sentral i danningen av stereotypiske fremstillinger av autismediagnosen, kan den også bidra til å nyansere disse stereotypiene? Som et resultat av at Liman opplever seg selv som en «atypisk autist» på bakgrunn av den tradisjonelle diagnoseammen, og at hun i intervjuet med *Expressen* sa at hun ville utvide autismebildet (Lindehag, 2017), forstår jeg hennes skriveprosjekter som et forsøk på å skrive seg inn i autismediagnosen, gjennom å fremstille diagnosen fra et annet ståsted enn stereotypiene. Men er det mulig for henne å bruke skrift og litteratur til å endre virkeligheten? For å forstå forholdet mellom litteratur og virkelighet bedre, vil jeg ta utgangspunkt i litteraturviterne Fredrik Tygstrup og Isak Winkel Holms artikkel «Litteratur og politik», som baserer seg på et skille mellom kultur og litteratur, og deretter kulturell og litterær poetikk, basert på Ernst Cassirers begrep *symbolske former* (2007, s. 154).

Symbolske former forklares av Tygstrup og Holm som den historiske skjematisme «der fungerer som transcendental betingelse for en bestemt kulturs udlægning av virkeligheden» (2007, s. 154). At noe er *transcendentalt* betyr at det er et fenomen som er en forutsetning for noe annet, men som er hinsides all menneskelig erfaring (Leirfall, 2022). Symbolske former fungerer dermed som et skjema med ulike kategorier, hvor det man opplever og erfarer i livet kan knyttes til en allerede kjent kategori, uten å selv faktisk ha erfart det. Dette gjør at i stedet for å etablere sine egne forståelser og tolkninger av alt man erfarer, kan man plassere det i de allerede etablerte kategoriene som er felles for alle i samme

kultur. Eksempelvis er diagnosen en slik symbolsk form, som regulerer forståelsen av forholdet mellom det normale og det patologiske (Tygstrup & Holm, 2007, s. 154). Når så konstruerte sannheter og stereotypier om autisme preger inntrykkene og forståelsene til deltagerne i kulturen, er det disse som utgjør hvordan man anser diagnosen. Dermed kan de stereotypiske fremstillingene av autisme, utgjøre diagnoseammene Liman føler hun ikke passer inn i.

Samtidig kan de symbolske formenes kategoriseringer føre til en fallgrube. I en søken etter å få representasjoner til å passe inn i en allerede etablert forståelse av en symbolsk form, kan en homogenisere inntrykk, selv om de i realiteten skiller seg fra den etablerte symbolske formen – «man har mere øje for sammenhænge og totalitet end for modsætning og konfrontasjon» (Tygstrup & Holm, 2007, s. 155). Med utgangspunkt i dette, kunne det naturlige utfallet når det gjelder Liman vært at hun, på tross av avvikende symptomer, ble inkludert i den symbolske formen for «autisme». Likevel er en stor del av Limans historie at hun jobbet hardt for å skjule symptomene sine. Derfor mener jeg, med grunnlag i teorien til Tygstrup og Holm, at det er mer sannsynlig at autismesyndromene hennes ble lite gjenkjennelige, og at plagene hennes heller ble innlemmet i kategorien for spiseforstyrrelser, ettersom symptomene der var tydeligere – nettopp fordi legene, ifølge Tygstrup og Holm – heller ville homogenisere enn å motsette seg en allerede etablert kategori. Dermed ble ikke legenes kategori for autismediagnosen utvidet i møte med Liman, ettersom symptomene hennes var for avvikende til at de kunne utfordre de etablerte diagnoseformene.

Summen av de symbolske formene som sirkulerer i en kultur, utgjør en kulturs *kulturelle poetikk* (Tygstrup & Holm, 2007, s. 154). Den kulturelle poetikken utgjør dermed kulturens virkelighetsbilde, basert på de symbolske formenes etablerte kategorier for å sortere og møte elementer i virkeligheten. Dette gjelder blant annet litteraturen og den *litterære poetikk*. Litteraturen har en egen – kulturelt bestemt – ramme, som fungerer som en institusjonell forskrift for hvordan bestemte utsagn fungerer sosialt, som vil si hvordan de blir produsert, sirkulert og tolket. Dette vil si at litteraturen på samme tid er en del av, men også distansert fra kulturen, noe som gjør at litteraturen ikke har et åpenbart eller utpreget ansvar overfor kulturen (Tygstrup & Holm, 2007, s. 158). Litteraturen kan derimot anses som et frihetens rike som kan eksperimentere, presentere og drøfte symbolske former, uten at det automatisk får følger i den kulturelle poetikken.

Samtidig gjør litteraturens distanse fra kulturen at den på paradoksalt vis også kan gripe inn i den: «Ikke nødvendigvis ved at fremføre politiske synspunkter, men snarere ved at reflektere, variere og kontestere den dominerende kulturelle poetiks deling af det sanselige»

(Tygstrup & Holm, 2007, s. 159). Gjennom å dele sin historie knyttet til autisme, er det nettopp dette Liman gjør. Hun benytter seg av den litterære poetikken for å utfordre den kulturelle poetikken. Hun utfordrer det etablerte virkelighetsbildet – dannet av etablerte kategorier knyttet til de symbolske formene – og presenterer et nytt virkelighetsbilde knyttet til egne erfaringer med autismediagnosen. Hun setter dermed i gang en «kamp mellom forskjellige interesser og sociale grupper» (Tygstrup & Holm, 2007, s. 155), gjennom å fremvise ulike måter av hvordan virkeligheten faktisk ser ut – hvilke symbolske former som dominerer – og hvordan virkeligheten burde ha sett ut – hvordan de symbolske formene burde ha vært.

«Literature is political by representing the world», skriver Tygstrup og Holm (2007) i artikkelens innledning – men litteraturens politiske potensiale handler ikke om ideologi, men snarere evnen til å fremstille og bearbeide de symbolske formene som utgjør kulturen (Prytz, 2012, s. 24), og på denne måten la verden komme til syne på en ny og annerledes måte. Videre kan litteraturen dermed bryte inn i de grunnleggende konstruksjoner av et virkelighetsbilde. Det er dette Limans skriveprosjekt kan sies å gjøre. Ved å presentere sitt eget virkelighetsbilde knyttet til autismediagnosen tar hun et oppgjør med det eksisterende bildet, og kan dermed skrive seg inn i diagnosebildet ved å endre de symbolske formene knyttet til det.

Skriftens politiske potensiale

Liman har flere ganger brukt skrijving som et middel for endring. Da jobben nektet å tilpasse seg behovene hennes, grep hun til pennen og skrev en artikkel om situasjonen, der hun greide ut om egne begrensninger og arbeidsplassens lovfestede ansvar om å imøtekomme dem. Artikkelen ble presentert for sjefene, og kort tid etter ble det etablert en ny enhet i selskapet, hvor Liman kunne jobbe på en måte som var tilpasset hennes behov og arbeidsmåte (Liman, 2021, s. 326). I tillegg til artikkelen har Liman også skrevet en klage til psykiatriavdelingen hvor hun tilbragte store deler av sin ungdomstid. Til tross for at Limans symptomer egentlig var typiske for kvinner med autisme, var det ikke før syv år etter første innleggelse, og på Limans egne initiativ, at autisme ble vurdert som kjerne for plagene hennes. På tross av dette mente avdelingen at det ikke hadde blitt gjort noen feil i utredningsprosessen, og at det derfor ikke var grunnlag for å skrive avvik på noe knyttet til sykdomshistorikken hennes (Liman, 2021, s. 308). Liman skrev dermed en klage til avdelingen, slik at psykiatrien kunne lære og dra nytte av historien hennes: «Eg sat inne med ei mengd erfaring, og om eg delte den med

andre, kunne eg kanskje forhindre at andre blei ramma av dei same feila i framtida» (2021, s. 309). Selv om motivasjonen hennes eksplisitt er å forhindre at andre opplever det samme som henne, innebærer det implisitt at hun opplever at diagnostiseringsprosessen hennes kunne vært bedre, og at hun ønsker å bidra til at den kan bli det for andre i fremtiden. Klagen hennes beskrives av overlegen som «truverdig, korrekt og heilt på sin plass» (Liman, 2021, s. 310). At klagen har ført til endring i avdelingens praksis vises ved at en av Limans tidligere leger tar kontakt med henne, og skriver at grunnet kjennskap til hennes historie fanget de opp symptomene hos en lignende pasient, og kunne dermed diagnostisere både raskere og på en mindre kronglete måte enn de gjorde med Liman (Liman, 2021, s. 328).

Både artikkelen og klagen bar frem og førte til endring innen bestemte institusjoner. Samtidig ble de begge skrevet og anvendt innenfor tydelige rammer. Artikkelen var nøktern og faglig ved å vise til lovfestede rettigheter, og ble presentert av en representant fra Limans fagforening i et møte med sjefen hennes (Liman, 2021, s. 325). Samtidig er et viktig aspekt ved artikkelen at den var utformet som en journalistisk forsidesak, klar for å bli publisert og informere leserne om hvordan et av Sveriges største mediekonsern ikke tok ansatte med lovfestede tilretteleggingsbehov på alvor (Liman, 2021, ss. 324-325). Klagen, som var rettet mot det svenske helsetilsynet (Liman, 2021, s. 310), var skrevet etter de institusjonelle retningslinjene for klaging, før den endte opp hos avdelingens overlege som vurderte den som gyldig. Både artikkelen og klagen var rettet mot tydelige mottakere – sjefen og overlegen, som begge to hadde mulighet til å endre på det Liman etterspurte. Samtidig er det et tankekors at endringene ikke fant sted før innholdet ble formulert og nedskrevet, ettersom Liman hadde forespurt dem muntlig til begge. Dette viser hvordan skrift kan fordre en politisk virkning på en annen måte enn det muntlige.

Limans skriveprosjekter har dermed ført til endring tidligere, men har *Kunsten å feike arabisk* (2021) det samme potensialet? Limans formål om at boken skal utvide diagnosebildet innebærer en endring av lesernes oppfattelse av autisme, gjennom å formidle hvordan autisme oppleves for Liman og hvordan dette skiller seg fra hvordan autisme anses i kulturen i dag. I tillegg må boken ha slagkraft nok til å ikke bare informere leserne, men å faktisk nyansere og endre deres symbolske former knyttet til autismediagnosen. Tygstrup og Holm (2007) vil være sentrale i drøftingen om bokens politiske potensiale, ettersom de i sammenheng med sin teori om litteratur og kultur presenterer tre måter litteratur kan utfordre de symbolske formene på: *Oppstilling, utstilling og omstilling* (s. 159).

Tygstrup og Holm (2007) presiserer samtidig at litteraturens politiske potensiale først og fremst gjelder tekster kategorisert som fiksjon, ettersom det vil si at deres «pragmatiske og

referentielle funktion er anderledes ens andre teksters» (Tygstrup & Holm, 2007, s. 158). Tekster kategorisert som fiksjon er underordnet litteraturens institusjonelle ramme, og har derfor ikke et utpreget samfunnsansvar. På grunn av dette kan litteraturen ta for seg de symbolske formene til kulturen, og vri og vende på dem, uten at det direkte påvirker kulturen. Samtidig kan tekstene også gripe inn på det helt basale nivået for grunnleggende modeller for konstruksjon av et virkelighetsbilde, og slik tilby kulturen en ny måte å se virkeligheten på, som igjen kan konstruere et nytt virkelighetsbilde og føre til endring (Tygstrup & Holm, 2007, s. 159). Videre vil jeg drøfte om litteraturens politiske potensiale kan gjelde for *Kunsten å feike arabisk* (2021), ettersom boken i større grad er kategorisert som en selvbiografi, heller enn fiksjon.

Fakta eller fiksjon?

Hvor plasseres *Kunsten å feike arabisk* (2021) i forhold til disse institusjonelle rammene? Når det gjelder bokens form er den først og fremst presentert som en «berättelse» (Liman, 2017), oversatt til *forteljing* i den norske utgaven (Liman, 2021). Dette slår fast at boken er en selvbiografi, basert på Limans liv og erfaringer. På bakgrunn av dette leses boken ut fra et ståsted om at innholdet er sant og virkelighetsnært, noe som styrker Limans troverdighet. Nettopp bokens appell til virkeligheten har en viktig effekt for leserens forståelse av innholdet, noe jeg vil komme tilbake til under delkapittelet *Omstilling: Fra litteratur til kultur*.

Samtidig kan det være problematisk å anse en selvbiografi som en speiling av virkeligheten, også kalt *mimesis*. Litteraturviter Rita Felski, understreker at *mimesis* alltid er et formgrep som har en virkning: muligheten til å omforme virkeligheten for leseren (2008, s. 86). Dette betyr at innholdet i Limans bok, både hendelser og skildringer, er valgt med formål om å belyse Limans intensjon: hennes subjektive virkelighetsforståelse knyttet til autisme. I tillegg til å være en selvbiografi, kan bokens hovedfokus på Limans autismediagnose gjøre at boken kan kategoriseres som en *patografi*. Litteraturviter Linda Nesby har forsket på patografisjangeren, og skriver i artikkelen «Patografien som genre og funksjon» (2019) at sjangeren lenge har vært forbeholdt sykdomsskildringer av dokumentarisk art. Samtidig har sykdomsfremstillinger i litteraturen økt i samsvar med virkelighetslitteraturen, og derfor argumenterer Nesby for en inkludering av alle slags typer sykdomsskildringer i patografisjangeren, enten de er skjønnlitterære, biografiske eller skjønnlitterære med selvbiografiske trekk (Nesby, 2019, s. 57). Dette er fordi hun anser patografiens subjektive

virkelighetsframstillinger som det vesentlige, heller enn at det skal være et identisk forhold mellom virkelighet og skrift (Nesby, 2019, s. 57).

Angående spørsmålet om hvor *Kunsten å feike arabisk* (2021) befinner seg i forhold til litteraturens institusjonelle rammer, kan en dermed si at den står med en fot i hver leir. På den ene siden er den tydelig preget av at det er en fremstilling av Limans subjektive virkelighetsbilde. Grunnet måten Liman presenterer dette i boken, kan den dermed plasseres innenfor litteraturens institusjonelle ramme. På den andre siden er det tydelig at Liman ønsker at leserne skal anse boken som en fremstilling av en reell virkelighet, basert på kulturens dominerende symbolske former. Dette bryter med den institusjonelle rammen for litteratur, ettersom boken da befinner seg i kulturens rike, heller enn litteraturens. Dermed mener jeg at *Kunsten å feike arabisk* (2021) på samme tid er fiksjon nok til å vri og vende på kulturens symbolske former, og virkelighetsnær nok til at jeg som leser både forstår og tror på hennes oppfattelse av diagnosen, samt hvorfor hun mener at det trengs en endring.

En utvidet forståelse av autismediagnosen?

Som tidligere nevnt, presenterer Tygstrup og Holm hvordan litteraturen kan endre forståelsen av de symbolske formene i kulturen gjennom *oppstilling*, *utstilling* og *omstilling* (Tygstrup & Holm, 2007, s. 159). I de to første er det sentrale at boken er underordnet den litterære rammen, mens når det gjelder omstilling er det sentrale at den kan anses som virkelighetsnær. I det følgende vil jeg se nærmere på hvordan *Kunsten å feike arabisk* (2021) inkluderer disse tre, og dermed hvordan den potensielt kan utvide kulturens forståelse av autismediagnosen.

Oppstilling: Litteraturen som titteskap inn til Liman

Litteraturen kan for det første ta form som en *oppstilling* av nye virkelighetsbilder, som utfordrer kulturens dominerende symbolske former (Tygstrup & Holm, 2007, s. 159). Her kan man presentere det «synlige, men usete» (Tygstrup & Holm, 2007, s. 160), og dermed konstruere virkelighetsbilder som ikke naturlig inkluderes i den dominerende virkelighetsframstillingen (Tygstrup & Holm, 2007, s. 160). Tidligere i oppgaven presenterte jeg klagen Liman skriver til avdelingen, og at hun skriver den med utgangspunkt i at hun ønsker å rydde vei for folk som i fremtiden kan havne i hennes fotspor. I kapittelet «Forsoning» skriver hun at hun prøver å «vere til hjelp for andre» (Liman, 2021, s. 327), og jeg forstår derfor boken hennes som en videreføring av klagen. Jeg anser derfor hele *Kunsten å feike arabisk* (2021) som en oppstilling av et nytt virkelighetsbilde. Gjennom klagen kunne

hun bidra til kunnskap og erfaringer, og dermed fordre endringer på avdelingen. Gjennom boken når hun ut til flere, og kan dermed potensielt endre lesernes, og deretter kulturens, symbolske former når det gjelder autismediagnosen. Ved å oppstille sitt eget virkelighetsbilde knyttet til autisme, utfordrer hun det dominerende regimet i kulturen.

At boken skal forstås som en selvbiografi som er reell og grunnet i Limans faktiske liv og erfaringer, mener jeg bidrar til en troverdig oppstilling av virkelighetsbildet til Liman. Det gjør at leseren tar tankene og erfaringene hennes på alvor, og får et tydelig innblikk i hvordan hennes oppfattelse av autisme bryter med den kulturelle. Eksempelvis blir det tydelig at Limans erfaring knyttet til autisme skiller seg fra den allmenne og typiske forståelsen av diagnosen. I innledningen presiserte jeg blant annet at kommunikasjon- og språkvansker er typiske for autister, som i Limans tilfelle er hennes store styrke. Slike motsetninger er med på å tydeliggjøre at kulturens symbolske former for autismediagnosen ikke er dekkende for alle utforminger av autismediagnosen, og kan dermed bidra til å utvide lesernes oppfattelse av autisme.

Samtidig er det også mange av Limans symptomer som samsvarer med den kulturelle oppfattelsen av autisme. For eksempel sliter hun med sosiale relasjoner og mentalisering (Liman, 2021, s. 90), og hun har et stort behov for rutiner og trygge rammer (Liman, 2021, s. 72). Også dette mener jeg er et viktig aspekt å stille opp i litteraturen: På tross av at symptomene – i etterpåklokskapens navn – er så tydelige, viser det også at mange av symptomene lar seg skjule – dersom man jobber hardt nok. Dette tydeliggjør behovet for et utvidet kulturelt syn på autismediagnosen, som også muliggjør en forståelse av autisme, på grunnlag av andre symptomer enn de som kan skjules. En potensiell, men sentral, følge av dette er at kulturens oppfattelse av «høytfungerende» autisme kan utfordres – for hvor går grensen mellom høytfungerende og hardt arbeid?

Utstilling: Virkeligheten på utstilling

Samtidig som at Liman i *Kunsten å feike arabisk* (2021) oppstiller nye virkelighetsframstillinger, *utstiller* hun også eksisterende symbolske former. I stedet for å bruke litteraturen som et laboratorium for nye symbolske former, slik som ved oppstilling, blir litteraturen i dette tilfellet omgjort til et medium «der er i stand til at gjøre eksisterende former synlige» (Tygstrup & Holm, 2007, s. 161). Det finnes flere måter å gjøre dette på. Eksempelvis kan hele Limans historie anses som en utstilling av kulturens dominerende symbolske former, ettersom kulturens virkelighetsbilde ligger til grunn for hvordan Liman oppfatter verden, seg selv og autismediagnosen. Jeg vil likevel trekke frem Limans

gjennomgående bruk av sitater som eksempel på hvordan hun i *Kunsten å feike arabisk* (2021) stiller ut de eksisterende symbolske formene.

Gjennom hele boken benytter Liman sitater fra sin egen dagbok som hun skrev parallelt med hendelsene hun beskriver, og sitater fra sykejournalen hennes som er ført av legene, psykologene og psykiaterne hennes. Sitatene har flere sentrale funksjoner: Blant annet tilfører de informasjon knyttet til de aktuelle hendelsene og erfaringene, og de kan også sies å øke troverdigheten til Liman, ettersom de supplerer med både hennes umiddelbare tanker og reaksjoner, samt helsepersonellens profesjonelle betraktninger i ulike situasjoner. Samtidig bidrar sitatene til en utstilling av de symbolske formene i kulturen, og tydeliggjør hvordan de har preget erfaringen til Liman. Spesielt dette sitatet fra tidligere behandler Jakob synes jeg er interessant:

Fortel at tanken på ein autismespekterdiagnose har slått rot hos både legar og tidlegare psykolog. Alle har vi sett ut til å gå med same kjensle utan heilt å følgje det opp, noko som leier til sjølvransaking. Også hos meg.
(Journalnotat i Liman, 2021, s. 299)

Her beskriver Jakob at flere behandlere har mistenkt at Lina har autisme, uten å følge det opp. Liman presiserer at hennes diagnostiseringshistorie har vært preget av slurv og dårlige rutiner (Liman, 2021, s. 297), og mange av behandlerne har muligens tenkt at det allerede har blitt gjort en omfattende – men negativ – nevrologisk undersøkelse av Liman, hvor en autismediagnose ville ha blitt oppdaget. Likevel finner jeg det interessant hvordan ingen av behandlerne går videre med mistanken om autisme, ettersom de også melder inn karaktertrekk hos Liman, som i etterpåklokskapens lys er svært vanlige autismesyntomer, blant annet «tilbaketrekt i kontakt, lukka, fåmælt, gir sparsam blick-kontakt», og «[...] dempa ansiktsmimikk. Hendene knytte. Snakkar stille. Tenker lenge.» (Journalnotater i Liman, 2021, s. 92). Ved å inkludere disse sitatene får leserne utstilt behandlerens virkelighetsbilde, med mulighet til å undersøke og reflektere rundt de symbolske formene som ligger til grunn for handlingene deres. At behandlerne, på tross av de tydelige symptomene, har latt være å følge det opp viser tydelig hvor snevert det eksisterende virkelighetsbildet knyttet til autismediagnosen er.

Omstilling: Fra litteratur til kultur

Litteraturens oppstilling og utstilling muliggjøres av at *Kunsten å feike arabisk* (2021) er underlagt litteraturens institusjonelle ramme. Nettopp fordi litteraturen har andre spilleregler enn kulturen, kan litteraturen vri og vende på kulturens symbolske former, uten at det får en direkte innvirkning på kulturen. Prisen litteraturen betaler for dette beskyttende sløret, er derimot at den potensielle virkningen den kan ha på kulturen blir forholdsvis beskjeden (Tygstrup & Holm, 2007, s. 163). For å virkelig få politisk slagkraft, kan litteraturen benytte seg av det Tygstrup og Holm (2007, s. 162) presenterer som *omstilling*. Dette vil si at et virkelighetsbilde omstilles fra en institusjonell sammenheng til en annen, altså fra litteraturen til kulturen (Tygstrup & Holm, 2007, s. 162). Slik kan symbolske former, slik de opptrer i litteraturen, føres over til kulturen og endre den kulturelle poetikken. Denne potensielle kraftfulle virkningen kommer samtidig med en pris: At litteraturen undergraver sin egen status som litteratur (Tygstrup & Holm, 2007, s. 163). Litteraturen må dermed oppgi sin beskyttende status, dersom den ønsker å føre til en omstilling.

Selv om *Kunsten å feike arabisk* (2021) er underlagt litteraturens institusjonelle ramme, er det i sammenheng med omstilling sentralt at Liman selv presenterer boken sin som en *forteljing*, forankret i hennes eget virkelighetsbilde. Nettopp ved å legge opp til en forståelse om at boken er mer enn fiksjon, kan den legge til rette for en omstilling av de symbolske formene Liman knytter til autismediagnosen, slik at de inkluderes i den kulturelle poetikkens symbolske former knyttet til diagnosen utvides og nyanseres. I tråd med den tidligere presenterte sammenhengen mellom litterære fremstillinger av autisme og stereotypier knyttet til autismediagnosen, mener jeg det er gjennom omstilling Liman har sitt største potensiale til å utvide autismediagnosen. Ved at *Kunsten å feike arabisk* (2021) er lagt opp til å skulle forstås selvbiografisk, kan boken tenkes å bli tildelt mye tyngde når det gjelder fremstillinger av autismediagnosen. Selv om det er sannsynlig at det skal mer enn en selvbiografi til for å endre en hel kulturs oppfattelse av autisme, mener jeg at Limans fremstilling, nettopp fordi den oppleves som troverdig og reell, vil kunne ha potensiale til å både utvide og nyansere stereotypiene knyttet til autismediagnosen, og at Liman dermed kan lykkes i sitt prosjekt med å «bredda bilden av autism» (Liman i Lindehag, 2017).

Limans skriveprosjekt – en suksess?

I denne oppgaven har jeg utforsket det autistiske diagnosebildet gjennom Lina Limans selvbiografi *Kunsten å feike arabisk* (2021). Autism er en diagnose som lenge har vært, og

fortsatt er, preget av stereotypiske fremstillinger. Det vil si at kulturens symbolske former knyttet til diagnosen er preget av feilaktige og mangelfulle fremstillinger av autismediagnosen, eksempelvis gjennom litteraturen. Som resultat av dette, opplever spesielt kvinnelige autister – deriblant Liman – å føle seg på utsiden av det autistiske diagnosebildet. I første del av oppgaven undersøkte jeg hvorvidt Liman ved hjelp av boken sin kunne ta et oppgjør med de symbolske formene som er basert på mangelfulle fremstillinger av diagnosen. Ved å fremstille sin egen subjektive virkelighet som bryter med de dominerende symbolske formene i kulturen, benytter hun seg av den litterære poetikken for å utfordre den kulturelle poetikken. I oppgavens andre del undersøkte jeg bokens potensiale for å endre lesernes oppfattelse av autismediagnosen, og dermed endre kulturens virkelighetsbilder knyttet til den. Ifølge min analyse og Tygstrup og Holms teori kan Limans skriveprosjekt lykkes. Dette er fordi Liman gjør leserne oppmerksomme på sin egen virkelighetsoppfattelse gjennom *oppstilling*, samtidig som hun tydeliggjør kulturens dominerende symbolske former gjennom *utstilling*. Grunnet bokens forankring i Limans virkelighet har boken også potensiale til *omstilling*, og dermed overføre de symbolske formene knyttet til autismediagnosen som hun fremstiller i boken over til kulturen.

Resultatet av Limans skriveprosjekt er vanskelig å si noe om så kort tid etter utgivelsen, men ifølge min analyse er det sannsynlig at boken kan spille en viktig rolle i fremtidige forståelser av autismediagnosen. Kanskje kan boken føre til at flere autister med lignende fremtoning som Liman blir fanget opp og diagnostisert, uten å måtte gjennom den samme, kronglete diagnostiseringen som Liman. Kanskje kan boken føre til at den stereotypiske fremstillingen av autisme med tiden også kan inkludere symptomene som er typiske for kvinnelige autister. Og kanskje kan Liman inspirere andre til å fortelle om sine sykdomserfaringer, slik at også andre stereotypiske fremstillinger knyttet til sykdom kan endres gjennom litteraturen. Uansett mener jeg at Lina Liman og *Kunsten å feike arabisk* (2021) er et viktig bidrag i veien mot en mer helhetlig og nyansert forståelse av autisme, og at Liman dermed kan sies å ha lykket i sitt mål om å «bredda bilden av autisme» (Liman i Lindehag, 2017).

Bibliografi

- Felski, R. (2008). Knowledge. I R. Felski, *Uses of Literature* (ss. 77-104). Malden: Blackwell.
- Leirfall, A. (2022, mars 8). *Transcendental i Store Norske Leksikon*.
Hentet mai, 2022 fra snl.no: <https://snl.no/transcendental>
- Liman, L. (2017). *Konsten att fejka arabiska: En berättelse om autism*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Liman, L. (2021). *Kunsten å feike arabisk* (O. Nilssen Overs.). Oslo: Samlaget.
- Lindehag, L. (2017). *Lina, 36, fikk diagnosen autism som vuxen*.
Hentet fra: Expressen: <https://www.expressen.se/halsoliv/manskligt/lina-36-fick-diagnosen-autism-som-vuxen/>
- Loftis, S. (2015). Introduction. I S. Loftis, *Imagining Autism: Fiction and Stereotypes on the Spectrum* (ss. 1-22). Indiana: Indiana University Press.
- Murray, S. (2006). Autism and the Contemporary Sentimental: Fiction and the Narrative Fascination of the Present. *Literature and Medicine*(25), ss. 24-45.
- Nesby, L. (2019). Patografien som genre og funksjon. *Edda*, 106, ss. 54-68.
- Norges Helseinstitutt. (202). *Symptomer og tegn ved autismspekterforstyrrelse*.
Hentet mai, 2022 fra nhi.no: <https://nhi.no/sykdommer/barn/autisme/autisme-symptomer-og-tegn/>
- Prytz, Ø. (2012). *Italo Calvinos litterære erfaringeksperiment i NTNU Open*.
Hentet fra: ntnuopen.ntnu.no: https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/243838/549856_FULLTEXT01.pdf?sequence=1
- Tygstrup, F., & Holm, I. W. (2007). Litteratur og Politik. *K&K: Kultur og klasse*(104), ss. 148-165.

